

ԿԼԻՆԻԿԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՓՈՐՁԸ ԵՎ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ «ՊՐՈԳՐԵՍ»
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՈՒՄ

ԱՆԱՀԻՏ ՍՏԱՄԲՈԼՅԱՆ^{*}, ԼԻԼԻԹ ՍՈՒՐԱԴՅԱՆ^{**}
«Պրոգրես» համալսարան

Հոդվածում քննվում են Գյումրիի «Պրոգրես» համալսարանի իրավաբանական կլինիկայի կրթական փորձը և առանձնահատկությունները: Ուսումնասիրվում են կլինիկայի՝ որպես կրթական և սոցիալական հաստատության դերը, նրա գործառնությունները, գործունեության մեթոդները և ներդրումը ուսանողների գործնական պատրաստվածության մեջ: Հատուկ ուշադրություն է դարձվում կլինիկայի կրթական և սոցիալական գործառնություններին, ինչպես նաև դրա դերին՝ ապագա իրավաբանների մասնագիտական զարգացման գործում:

Հետազոտության արդիականություն: Ժամանակակից իրավաբանական կրթությունը պահանջում է ոչ միայն տեսական գիտելիքների յուրացում, այլև գործնական հմտությունների զարգացում, որոնք անհրաժեշտ են ապագա մասնագետների համար: Հայաստանում իրավական համակարգի բարեփոխումները և հասարակության մեջ իրավունքների պաշտպանության անհրաժեշտությունը պահանջում են բարձր որակավորում ունեցող իրավաբանների պատրաստում: Այս համատեքստում իրավաբանական կլինիկաները դառնում են կրթական կարևոր հաստատություններ, որոնք միավորում են տեսությունը պրակտիկայի հետ:

Հետազոտության նպատակը: Հետազոտության նպատակն է ուսումնասիրել «Պրոգրես» համալսարանի իրավաբանական կլինիկայի՝ որպես կրթական և սոցիալական

* **Անահիտ Ստամբոլյան** – «Պրոգրես» համալսարանի իրավաբանական ֆակուլտետի դեկան, դոցենտ

Анаит Стамболцян – декан юридического факультета университета «Прогресс», доцент
Anahit Stamboltsyan – Dean of the Law Faculty of "Progress" University, associate professor
astamboltsyan@yandex.ru <https://orcid.org/0009-0003-8139-4805>

** **Լիլիթ Սուրադյան** – իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, «Պրոգրես» համալսարանի իրավաբանական ֆակուլտետի դասախոս

Лилит Мурадян – кандидат юридических наук, преподаватель юридического факультета университета «Прогресс»

Lilit Muradyan – Candidate of Legal Sciences, Lecturer at the Faculty of Law of "Progress" University
muradyan.l@yandex.ru <https://orcid.org/0009-0007-0248-4044>

հաստատության դերը և նշանակությունը: Հատկապես ուշադրության են արժանացել կլինիկայի կրթական և սոցիալական գործառնությունները, ինչպես նաև դրանց ներդրումը ուսանողների գործնական պատրաստվածության և հասարակությանը անվճար իրավաբանական օգնություն ցուցաբերելու գործում:

Հետազոտության հեղինակային արդյունքները: Հետազոտությունը ցույց է տվել, որ «Պրոգրես» համալսարանի իրավաբանական կլինիկան հաջողությամբ իրականացնում է և՛ կրթական, և՛ սոցիալական գործառնություններ: Ուսանողները ձեռք են բերում գործնական հմտություններ, ինչպիսիք են հարցազրույց վարելը, փաստաթղթեր պատրաստելը և իրավական խորհրդատվություն տրամադրելը: Միաժամանակ կլինիկան ապահովում է անվճար իրավաբանական օգնություն սոցիալապես անապահով խմբերին, ինչը նպաստում է հասարակության մեջ իրավունքների պաշտպանության մակարդակի բարձրացմանը:

Արդյունքների տեսական և գործնական նշանակությունը: Հետազոտության արդյունքները ունեն և՛ տեսական, և՛ գործնական նշանակություն: Տեսական առումով դրանք նպաստում են իրավաբանական կրթության մեջ կլինիկական մոդելի դերի և նշանակության բարձրացմանը: Գործնական առումով կլինիկայի փորձը կարող է ծառայել որպես օրինակ այլ բուհերի համար, որոնք ձգտում են բարելավել իրավաբանական կրթության որակը և նպաստել հասարակության մեջ իրավունքների պաշտպանությանը:

Բանալի բառեր – *իրավաբանական կլինիկա, «Պրոգրես» համալսարան, հասարակական կազմակերպություն, կրթական գործառնություն, սոցիալական գործառնություն, ուսանողներ, գործնական հմտություններ, փաստաթղթերի մշակում*

Ներածություն

Ժամանակակից իրավաբանական կրթությունը պահանջում է ոչ միայն տեսական գիտելիքների յուրացում, այլև գործնական հմտությունների զարգացում, որոնք անհրաժեշտ են ապագա մասնագետների համար: Այս համատեքստում իրավաբանական կլինիկաները դառնում են կրթական կարևոր հաստատություններ, որոնք միավորում են տեսությունը պրակտիկայի հետ: Այս հոդվածը նվիրված է Հայաստանում իրավաբանական կլինիկաների դերի և նշանակության ուսումնասիրությանը, մասնավորապես՝ «Պրոգրես» համալսարանի իրավաբանական կլինիկայի փորձին:

Հետազոտության հիպոթեզի ձևակերպում: Հետազոտության հիպոթեզն այն է, որ իրավաբանական կլինիկաները ոչ միայն նպաստում են ուսանողների գործնական հմտությունների զարգացմանը, այլև կարևոր դեր են խաղում սոցիալապես անապահով խմբերին անվճար իրավաբանական օգնություն ցուցաբերելու գործում: «Պրոգրես» համալսարանի իրավաբանական կլինիկան այս գործընթացի հաջող օրինակ է:

Հետազոտության արդիականության հիմնավորում: Իրավաբանական կրթության մեջ գործնական հմտությունների զարգացումը կարևոր է իրավական համակարգի բարեփոխման և հասարակության մեջ իրավունքների

պաշտպանության անհրաժեշտության, ինչպես նաև որակյալ իրավաբանների պատրաստման համար:

Կլինիկական կրթությունը հնարավորություն է տալիս ուսանողներին ձեռք բերելու գործնական փորձ և միաժամանակ նպաստելու իրավական խնդիրների լուծմանը:

Հետազոտության նպատակը և խնդիրները: Հետազոտության նպատակն է ուսումնասիրել «Պրոգրես» համալսարանի իրավաբանական կլինիկայի՝ որպես կրթական և սոցիալական հաստատության դերը և նշանակությունը: Հետազոտության հիմնական խնդիրներն են.

1. Վերլուծել կլինիկայի կրթական և սոցիալական գործառույթները:
2. Ուսումնասիրել կլինիկայի գործունեության մեթոդները և դրա ներդրումը ուսանողների գործնական պատրաստվածության մեջ:
3. Բացահայտել կլինիկայի դերը սոցիալապես անապահով խմբերին անվճար իրավաբանական օգնություն ցուցաբերելու գործում:

Օգտագործված մեթոդներ: Հետազոտության ընթացքում օգտագործվել են հետևյալ մեթոդները.

վերլուծական՝ կլինիկայի գործառույթների և դերի ուսումնասիրության համար,

համեմատական մեթոդ՝ Հայաստանում և միջազգային փորձի համատեքստում կլինիկական կրթության առանձնահատկությունները բացահայտելու համար,

էմպիրիկ մեթոդ՝ ուսանողների և դասախոսների հետ հարցազրույցների և դիտարկումների միջոցով կլինիկայի գործունեության արդյունավետությունը գնահատելու համար:

Գործնականում չկա կյանքի կամ մարդկային գործունեության ոլորտ, որտեղ անհրաժեշտ չլինի իմանալ և կիրառել որոշակի իրավական նորմեր: Անկախ այն բանից՝ մենք խոսում ենք աշխատանքի կամ ուսման, ապրանքներ գնելու կամ վաճառելու, ծառայություններ մատուցելու, պետական մարմինների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների հետ կապ հաստատելու, սոցիալական նպաստներ ստանալու և մարդկային գործունեության այլ ոլորտների մասին՝ իրավաբանի որակյալ օգնությունը կարող է պահանջվել ամենուր:

Այսօր իրավաբանական կլինիկան իրավաբանական կրթության այն եզակի հաստատություններից է, որը զարգացնում է ուսանողի մասնագիտական հմտությունները՝ որպես ապագա իրավաբանի:

Իրավաբանական կլինիկայի առանձնահատկությունն այն է, որ այն ուսանողներին թույլ է տալիս ըմբռնել իրավաբանի սոցիալական դերը, օգնում է նրանց տիրապետելու մասնագիտական էթիկային, ինչպես նաև ձեռք բերելու սոցիալապես անապահով մարդկանց հետ աշխատելու փորձ՝ դրանով իսկ ձևավորելով ապագա իրավաբանի անհատականությունը:

«Իրավաբանական կլինիկա» տերմինն այսօր օգտագործվում է երկու իմաստով.

- 1) որպես կազմակերպչական կառույց,
- 2) որպես հատուկ կրթական ծրագիր:

Առաջին իմաստով իրավաբանական կլինիկան կառուցվածքային միավոր է, որտեղ ուսանողները զարգացնում են գործնական հմտություններ, սովորում են հարցազրույց վարելու, խորհրդատվություն մատուցելու հմտություններ, հայցադիմումներ, դիմումներ և այլ իրավական փաստաթղթեր կազմելու տեխնիկան:

Երկրորդ իմաստով իրավաբանական կլինիկան հասկացվում է որպես կլինիկական վերապատրաստման ծրագիր, այն է՝ սոցիալական ուղղվածություն ունեցող իրավաբանների մասնագիտական վերապատրաստման կրթական ծրագիր¹:

Բարձրագույն կրթության առջև դրված խնդիրների լուծման համատեքստում արդիական է դառնում իրավաբանական ֆակուլտետի ուսանողների մասնագիտական գործունեության նկատմամբ պատասխանատու վերաբերմունքի ձևավորումը՝ լրացնելով ուսումնական գործընթացի բոլոր փուլերում գործնական հմտությունների բացակայությունը: Բուհում իրավաբանների պրոֆեսիոնալիզմի ձևավորումը պետք է դիտարկել որպես վճռորոշ գործոն այն սերնդի պատրաստման և կրթության գործում, որը պետք է ապրի և աշխատի իրավական պետությունում: Սա նշանակում է, որ փաստաբանն ավելի ու ավելի է դառնում հասարակության ուշադրության առարկան, որին նա կոչված է նվիրաբերելու իր գիտելիքներն ու կարողությունները²:

Եթե մի պահ մի կողմ թողնենք տեսությունը, ապա կտեսնենք, որ փորձը ցույց է տալիս, որ այն տեղեղում, որտեղ գործում են իրավաբանական կլինիկաներ, ուսանողները հավաստել են, որ այդ աշխատանքը հանդիսացել է իրենց ուսման գործընթացի բարձրակետը: Իրավագիտության տեսական գիտելիքները գործնականում կիրառելը՝ տեսությունը կյանքի կոչելը, հասարակական հարաբերությունների մասին գիտելիքները հարստացնելը, պատասխանատվություն ստանձնելը, այս և այլ պրակտիկ հմտությունների ձեռքբերումը արժևորվում է ուսանողության կողմից:

Վ. Դ. Պերևալովը նշում է, որ իրավաբանական կլինիկաները զգալի դեր են խաղում մասնագիտորեն նշանակալի անհատականությունների, ապագա իրավաբանի որակների ձևավորման գործում, ինչպիսիք են պատասխանատվությունը, հայեցողությունը, կարեկցանքը, մարդուն օգնելու պատրաստակամությունը³:

¹ Տե՛ս **Акашкина Т.Г., Бышова Д.В.**, Функции юридической клиники// –[Էլեկտրոնային աղբյուր]. հասանելի է՝ <https://cyberleninka.ru/article/n/funktsii-yuridicheskoy-kliniki/viewer>

² Տե՛ս **Гайтова Л.Х.-М.** Формирование профессионализма в юридической клинике вуза и его социальная ценность // Право и образование. 2014, № 2, էջ 68:

³ Տե՛ս **Мыгчалов А.Н., Коровина И.А., Дуров И.И.** О функциях юридических клиник в России, Вестник Уральского института экономики, управление и права, 2010, էջ 6:

Ինչպես նշվում է իրավական գրականության մեջ, իրավաբանական կլինիկաներն իրականացնում են երկու հիմնական գործառույթ՝ կրթական և սոցիալական:

Այժմ վերլուծենք այդ ասպեկտները: Իրավաբանական կլինիկաները նպաստում են ուսանողների գիտելիքների ավելի խորը յուրացմանը, գործնական հմտությունների ձեռքբերմանը: Բացի այդ, իրավաբանական կլինիկան օգնում է լուծելու մեկ այլ խնդիր՝ կրթական պրակտիկայի խնդիրը: Պրակտիկայի ընթացքում ուսանողը չի մասնակցում կոնկրետ իրավաբանական գործառույթի իրականացմանը, քանի որ նրան չեն վստահում կոնկրետ առաջադրանքներ: Ուսանողներն այս դեպքում ընդամենը մասնագիտական գործունեության դիտորդներ են, ինչը չի հանգեցնում հիմնական մասնագիտական հմտությունների արդյունավետ ձեռքբերմանը: Իսկ իրավաբանական կլինիկան հնարավորություն է տալիս ուսանողների նախնական մասնագիտական կարողությունը զարգացնելու ոչ թե որևէ կազմակերպությունում, այլ հենց բուհում:

Տ. Վ. Խուդոյկինան կարծում է, որ իրավաբանական կլինիկան, որպես իրավաբան ուսանողների վերապատրաստման նորարարական ձև, կազմակերպչական կառույց է, որն ապահովում է կլինիկական իրավաբանական ուսուցում՝ թույլ տալով ուսանողներին ձեռք բերել գործնական (մասնագիտական) հմտություններ «իրական» գործերում և խնդիրներում⁴:

Քաղաքացիների հետ աշխատանքը

Գործնականում կրթական գործառույթի իրականացումն այսպիսի տեսք ունի. կլինիկայում ուսանողի աշխատանքը հաճախորդի (ծրագրային շահառուի) հետ իրականացվում է երկու փուլով.

Առաջին՝ հանդիպման ժամանակ ուսանողը շահառուից միայն տեղեկատվություն է ստանում, նրանից պահանջում ներկայացնել անհրաժեշտ փաստաթղթերը, լրացնում է այցելությունների գրանցամատյանը և շահառուի ընդունման քարտը, սահմանում է երկրորդ այցելության ամսաթիվը: Շահառուի հետ առաջին հանդիպման ժամանակ, բացի անհրաժեշտ հարցերի պարզաբանումից, խորհրդատվություն չի տրամադրվում:

Երկրորդ այցելության ժամանակ ուսանողը, ուսումնասիրելով հարցի էությունը, դրա օրենսդրական լուծումը, պատրաստում է անհրաժեշտ փաստաթղթերը և փաստաբանի հետ վերլուծում հարցի բովանդակությունը: Հաստատում ստանալուց հետո միայն ուսանողը կարող է տրամադրել խորհրդատվություն, առաջարկել իր լուծումը, պատրաստված փաստաթղթի նախագիծը: Կարևոր է նշել, որ փաստաբանները չեն տրամադրում պատրաստի լուծումներ, փոխարենը նրանք օգնում են ուսանողներին գտնելու ճիշտ ուղղություն: Այս մոտեցումը խթանում է անկախ մտածողությունը: Ինչպես նշում է

⁴ Տե՛ս **Худойкина Т. В.** Юридическая клиника как инновационная форма обучения студентов-юристов // Интеграция образования. 2014, т. 18, № 1 (74), էջ 1:

Բլոխը (2004), կլինիկական կրթությունը զարգացնում է ուսանողների վերլուծական հմտությունները և պատասխանատվության զգացումը⁵: Կախված գործի բարդությունից՝ երկրորդ փուլը կարող է ներառել ոչ թե մեկ, այլ մի քանի խորհրդատվություն⁶:

Մեր կարծիքով, միայն տեսական նյութի իմացությունն ուսանողին որակյալ իրավաբան չի դարձնի: Այն իրական շահառուների հետ աշխատանքն է, գործնական խնդիրների լուծումը և քաղաքացիների հետ շփվելու փորձը, որը կհարստացնի ուսանողների տեսական գիտելիքները գործնականում:

Կլինիկայի հիմնադրման պատմություն

Բուհական դիտարկումները, միջազգային փորձի կիրառումն ու Գյումրիի «Պրոգրես» համալսարանի ներդրումները հիմք են հանդիսացել 2003 թ. Գյումրիի «Պրոգրես» համալսարանի իրավաբանական կլինիկայի հիմնադրման համար՝ Ամերիկյան իրավաբանների ընկերակցության (ABA ROLI) աջակցությամբ իրականացնելով որպես փորձնական ծրագիր:

2004 թ. առավել շահավետ և հեռանկարային գործունեություն իրականացնելու համար կլինիկան գրանցվել է ՀՀ արդարադատության նախարարությունում որպես իրավաբանական անձ՝ հասարակական կազմակերպության կարգավիճակով, ««Ուսանողական իրավաբանական խորհրդատվություն» իրավաբանական կլինիկա» անվամբ⁷:

««Ու.Ի.Խ» իրավաբանական կլինիկայի» նպատակն է զարգացնել ուսանողի գործնական գիտելիքներն ու հմտությունները, աջակցել ուսանողին ճիշտ պատկերացնել իրավաբանի մասնագիտության դերն ու նշանակությունը:

Կրթական գործառույթ՝ ուսանողների ներգրավման մեխանիզմ

Ուսանողների ընդունելությունը կլինիկա կատարվում է թեստերի և հարցազրույցների միջոցով: Ընդունելությունից հետո 3 ամիս անցնում են փաստաբանական հմտությունների, էթիկայի կանոնների վերաբերյալ դասընթացներ, ինչպես նաև կատարում են գործնական վարժություններ, լուծում խնդիրներ: Դասընթացների փուլը ավարտելուց հետո ուսանողները ստանում են ուսանող-խորհրդատուի կարգավիճակ և հմուտ փաստաբանների օգնությամբ քաղաքացիներին տրամադրում են անվճար իրավաբանական օգնություն: Արդյունքում, ուսանողը կարողանում է լուծել կլինիկա դիմած քաղաքացիների սոցիալական

⁵ Sté u Bloch, F. S. (2004). The Case for Clinical Scholarship. International Journal of Clinical Legal Education, 4, 7-21, – [Էլեկտրոնային աղբյուր], հասանելի է՝ https://www.researchgate.net/publication/307701155_The_case_for_clinical_scholarship

⁶ Sté u Заднепровская М. В. Юридическая клиника в реализации компетентностного подхода при подготовке юриста. – [Էլեկտրոնային աղբյուր]. – հասանելի է՝ <http://elibrary.ru/download/16285226.pdf>.

⁷ Sté u Գյումրու իրավաբանական կլինիկա. – [Էլեկտրոնային աղբյուր]. հասանելի է՝ <http://olp.advocates.am/mod/book/tool/print/index.php?id=61>

որոշ խնդիրներ և ձեռք բերած գիտելիքներով ավելի մրցունակ է դառնում աշխատաշուկայում. ըստ Գոլդի և Փլոուդենի (2010)՝ կլինիկաները նպաստում են սոցիալական արդարության խթանմանը⁸:

Կլինիկայում սովորում են համալսարանի երրորդ, չորրորդ կուրսերի և մագիստրատուրայի ուսանողներ:

Իրավաբանական կլինիկայի նախնական ուղղվածությունն ընտրվել է՝ հաշվի առնելով երկրաշարժից հետո Շիրակի մարզում առաջացած խնդիրները հոդային, բնակարանային, սեփականության, ժառանգության վերաբերյալ:

Օրենսդրական փոփոխություններից ելնելով՝ կլինիկան ընդլայնեց ուսուցման և խորհրդատվության շրջանակը՝ ընդգրկելով աշխատանքային և ընտանեկան իրավունքների հետ կապված խնդիրների լուսաբանումը և խորհրդատվության տրամադրումը:

«ABA/CEELI» կողմից ֆինանսավորվող «Իրավունք բոլորի համար» ծրագրի շրջանակներում շրջիկ այցելություններ եղան Շիրակի մարզում, որի արդյունքում սեմինարներ և խորհրդատվություն կազմակերպվեցին քառասուն համայնքներում և դպրոցներում:

2013-2016 թթ. կլինիկայի կրթությունը և խորհրդատվությունը նպատակաուղղվեցին Մարդու իրավունքների հետ կապված խնդիրների լուծմանը: Կլինիկայի ուսանողները խորհրդատվություն մատուցեցին քրեական իրավունքի և ՄԻԵԿ-ով նախատեսված Մարդու իրավունքների վերաբերյալ հարցերով: Այս ոլորտում կլինիկայի ուսանողների հաջողության արտահայտությունն էր այն, որ Ս. Թորոսյանի գործով Սահմանադրական դատարանը հակասահմանադրական ճանաչեց քրեական գործերով միայն փաստաբանի կողմից վճարեկ բողոք բերելու դրույթը:

Գործնական ծրագրեր և համագործակցություններ

««ՈւԻՄ» իրավաբանական կլինիկայի»՝ որպես հասարակական կազմակերպության առանձնահատկությունն այն է, որ բացի իրավաբանական կլինիկական կրթություն իրականացնելուց, կարողանում է մասնակցել իրավապաշտպան տարբեր ծրագրերի և համագործակցել տարբեր կառույցների և կլինիկաների հետ, որը բարձրացնում է համալսարանի և կլինիկայի հեղինակությունը: Ուիլսոնը նշում է, որ կլինիկաները կարևոր դեր են խաղում իրավական բարեփոխումների խթանման գործում⁹: Թվարկենք մի քանիսը.

⁸ St' u Gold, N., & Plowden, P. (2010). Clinical Scholarship and the Development of the Global Clinical Movement. In F. S. Bloch (Ed.), The Global Clinical Movement: Educating Lawyers for Social Justice (pp. 311-321). Oxford University Press. – [Էլեկտրոնային աղբյուր]. հասանելի է՝ https://www.researchgate.net/publication/314550415_THE_GLOBAL_CLINICAL_MOVEMENT_EDUCATING_LAWYERS_FOR_SOCIAL_JUSTICE

⁹ St' u Wilson, R. (2010). Beyond Legal Imperialism: US Clinical Legal Education and the New Law and Development. In F. S. Bloch (Ed.), The Global Clinical Movement: Educating Lawyers for Social Justice (pp. 135-150). Oxford University Press. – [Էլեկտրոնային աղբյուր]. հասանելի է՝

- Նորվեգական կառավարության կողմից հայտարարված՝ «Իրավունք բոլորի համար» ծրագիրը, որն իրականացվեց Ամասիա և Աշոցք համայնքներում,
- ԵՄ-ի ֆինանսավորմամբ՝ «Երիտասարդները հանուն տեղեկատվության ազատության» ծրագիրը,
- «ABA/CEELI» ֆինանսավորմամբ՝ «Կանանց իրավունքները որպես հավասարության երաշխիք» ծրագիրը,
- Եվրոպական միության՝ «Կոռուպցիայի դեմ պայքարի բազմակողմանի խթանում» ծրագիրը, որի իրականացնող գործընկեր կազմակերպություն է ՀԿ-ն:

««ՈւԻԽ» իրավաբանական կլինիկան» 2018 թվականից ի վեր «Առաքելություն Հայաստան» բարեգործական-հասարակական կազմակերպության գործընկեր կազմակերպություն է՝ ՄԱԿ-ի փախստականների հարցերով գերագույն հանձնակատարի հայաստանյան գրասենյակի ֆինանսական աջակցությամբ իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում, ինչպես նաև իրականացրել է սոցիալական, առողջապահական, մարդասիրական նախաձեռնությունների և իրավունքների իրազեկման արշավներ:

Սոցիալական գործառույթ

Իրավաբանական կլինիկայի գործունեության սոցիալական ասպեկտը այն է, որ ուսանող-խորհրդատուներն անվճար իրավաբանական օգնություն են տրամադրում (խորհուրդներ են տալիս, փաստաթղթեր են կազմում) շահառուներին: Միաժամանակ ապագա իրավաբանները զարգացնում են իրենց պրակտիկ հմտություններն ու կարողությունները, ձեռք բերված տեսական գիտելիքները լիովին կիրառում կոնկրետ իրավական իրավիճակներ լուծելիս: Հետևաբար, իրավաբանական կլինիկայի գործունեությունը իրական օգուտներ է բերում ինչպես շահառուներին, ովքեր կարող են անվճար իրավաբանական խորհրդատվություն ստանալ, այնպես էլ ուսանողներին:

««ՈւԻԽ» իրավաբանական կլինիկայի» ստեղծումը ձեռնտու է դրա աշխատանքում ներգրավված բոլոր կողմերին.

1. *Համալսարան* - Կլինիկան, տրամադրելով իրավաբանական կրթություն, անվճար իրավաբանական օգնություն, մասնակցելով սոցիալական խնդիրների լուծմանը, ինչը իրավաբանական ֆակուլտետի առաքելությունն է, խաղում է սոցիալական դեր և օգնում համալսարանին արժանի տեղ գրավելու մարզում: Դասախոս-խորհրդատուի ղեկավարությամբ ուսանողների միջև կապեր ապահովելով՝ իրավաբանական կլինիկան իր ամենօրյա պատասխանատու

աշխատանքով ձևավորում է հասարակական կարծիք իրավաբանական ֆակուլտետի և բուհի մասին որպես ամբողջություն: Կրթական ծառայությունների շուկայում կլինիկական իրավաբանական կրթություն ստանալու հնարավորությունը մրցակցային առավելություն է, որն օգնում է ներգրավելու դիմորդներին: Ինչպես ցույց է տալիս պրակտիկան, իրավաբանական կլինիկայի շրջանավարտները ցույց են տալիս իրենց մասնագիտական պատրաստվածությունը գործատուներին, ինչը նպաստում է նրանց աշխատանքի տեղավորմանը, և դա կարևոր է նաև բուհի հեղինակության համար:

2. *Ուսանողներ* - Իրավաբանական կլինիկական ուսուցումն օգնում է զարգացնելու ուսանողների, դասախոսների և հաճախորդների միջև հաղորդակցության մշակույթը, զարգացնում է այնպիսի որակներ, ինչպիսիք են սոցիալական ակտիվությունը, կարգապահությունը, հանձնարարված առաջադրանքի համար պատասխանատվությունը, ճշտապահությունը, պրոֆեսիոնալիզմը և գործնական հմտությունները (հաճախորդից հարցազրույց վերցնելը, խորհրդատվությունը, իրավական փաստաթուղթ պատրաստելը, գործի ուսումնասիրությունը, դրա վերլուծությունը, գործի վերաբերյալ դիրքորոշման ձևավորումը և այլն): Ուսանողները ներգրավված են իրական աշխատանքի մեջ, որպես խորհրդատուներ աշխատում են իրավապահ մարմինների և իրավապաշտպան կազմակերպությունների հետ և դասեր քաղում մասնագետների փորձից: Հայտնի է, որ մասնագիտական հմտություններ կարելի է ձեռք բերել միայն այն դեպքում, երբ ինքներդ եք փորձում ինչ-որ բան անել: Ճիշտ է ասացվածքը. «Ասա ինձ, և ես կմոռանամ, ցույց տուր ինձ, և ես կհիշեմ, ներգրավեք ինձ, և ես կսովորեմ»¹⁰:

3. *Դասախոսներ* - Կլինիկական ծրագրի պրոֆեսորադասախոսական կազմը պատրաստվում է կլինիկական պարապմունքներին. ուսումնասիրելով և կիրառելով ինտերակտիվ ուսուցման մեթոդները՝ սկսում է դրանք կիրառել ակադեմիական դասընթացներում և ընդհանուր ուսումնական գործընթացում: Իրավական խնդիրները հասկանալու ուսանողների ցանկությունը դասախոսներին ստիպում է դասերն ավելի արդյունավետ անցկացնել: Այսպիսով, կլինիկական ծրագրի վրա աշխատանքը բարելավում է իրավաբանական կրթության որակը:

4. *Շահառուներ* - Իհարկե, իրավաբանական կլինիկայի գործունեությունն առաջին հերթին ուղղված է կրթական նպատակների իրականացմանը, ուստի ուսանողները պարտավոր չեն ընդունել բոլոր շահառուներին: Այս կառույցը չի կարող լուծել քաղաքում կամ մարզում անվճար իրավաբանական ծառայությունների մատուցման հետ կապված բոլոր խնդիրները, սակայն երաշխա-

¹⁰ Худойкина Т. В. Юридическая клиника как инновационная форма обучения студентов-юристов – [Էլեկտրոնային աղբյուր]. հասանելի է՝ <https://cyberleninka.ru/article/n/yuridicheskaya-klinika-kak-innovatsionnaya-forma-obucheniya-studentov-yuristov-1>, с 22-23.

վորում է իր հաճախորդներին բարձրորակ օգնության տրամադրումը: Իրավաբանական կլինիկաների մեծ մասի հաճախորդները (ծրագրային շահառուները) ցածր եկամուտ ունեցող քաղաքացիներն են (եկամուտը ցածր է կենսապահովման մակարդակից) և բնակչության սոցիալապես անապահով կատեգորիաների (թոշակառուներ, հաշմանդամներ, գործազուրկներ և այլն), որոնց համար իրավաբանական կլինիկան միակ հնարավոր միջոցն է, օգտվել իրավաբանական օգնությունից:

Եզրակացություն

Այս հետազոտության արդյունքում հաստատվեց, որ «Պրոգրես» համալսարանի իրավաբանական կլինիկան կարևոր դեր է խաղում ապագա իրավաբանների պատրաստվածության գործում՝ միավորելով տեսական գիտելիքները գործնական փորձի հետ: Հետազոտության հիպոթեզը, ըստ որի՝ կլինիկաները ոչ միայն նպաստում են ուսանողների գործնական հմտությունների զարգացմանը, այլև կարևոր դեր են խաղում սոցիալապես անապահով խմբերին անվճար իրավաբանական օգնություն ցուցաբերելու գործում, ամբողջությամբ հաստատվեց: Կլինիկան հաջողությամբ իրականացնում է ն՝ կրթական, և՛ սոցիալական գործառնություններ:

Ուսանողները, մասնակցելով կլինիկայի գործունեությանը, ձեռք են բերում գործնական հմտություններ, ինչպիսիք են հարցազրույց վարելը, փաստաթղթեր պատրաստելը և իրավական խորհրդատվություն տրամադրելը: Միաժամանակ կլինիկան ապահովում է անվճար իրավաբանական օգնություն սոցիալապես անապահով խմբերին, ինչը նպաստում է հասարակության մեջ իրավունքների պաշտպանության մակարդակի բարձրացմանը:

Հետազոտությունը ցույց տվեց, որ կլինիկայի գործունեությունը նպաստում է ոչ միայն ուսանողների մասնագիտական աճին, այլև համալսարանի հեղինակության բարձրացմանը: Կլինիկայի շրջանավարտները ցուցաբերում են բարձր մասնագիտական պատրաստվածություն, ինչը նպաստում է նրանց աշխատանքի տեղավորմանը և բուհի հեղինակության բարձրացման կարևոր գործոն է:

Այսպիսով, «Պրոգրես» համալսարանի իրավաբանական կլինիկան դառնում է կրթության և հասարակության միջև կարևոր կապող օղակ, որի նշանակությունը դեռ երկար տարիներ կմնա արդիական: Կլինիկայի փորձը կարող է ծառայել օրինակ այլ բուհերի համար, որոնք ձգտում են բարելավել իրավաբանական կրթության որակը և նպաստել հասարակության մեջ իրավունքների պաշտպանությանը:

АНАИТ СТАМБОЛЦЯН, ЛИЛИТ МУРАДЯН – Опыт и особенности клинического образования в университете «Прогресс». – Статья посвящена образовательному опыту и отличительным особенностям юридической клиники Университета «Прогресс» в Армении. В ней исследуется роль клиники как образовательного и социального института, ее функции, методы работы и вклад в практическую подготовку студентов. Особое внимание уделяется

образовательным и социальным функциям клиники, а также ее роли в профессиональном развитии будущих юристов.

а. Актуальность исследования. Современное юридическое образование требует не только приобретения теоретических знаний, но и развития практических навыков, необходимых для будущих специалистов. В Армении реформы в правовой системе и необходимость защиты прав в обществе требуют подготовки высококвалифицированных юристов. В этом контексте юридические клиники становятся важными образовательными учреждениями, которые сочетают теорию с практикой.

б. Цель исследования. Целью исследования является изучение роли и значения юридической клиники Университета «Прогресс» как образовательного и социального института. В частности, исследование фокусируется на образовательных и социальных функциях клиники, а также на ее вкладе в практическую подготовку студентов и предоставление бесплатной юридической помощи обществу.

в. Результаты авторского исследования. Исследование показало, что юридическая клиника Университета «Прогресс» успешно выполняет как образовательные, так и социальные функции. Студенты приобретают практические навыки, такие как проведение интервью, подготовка юридических документов и предоставление юридических консультаций. В то же время клиника предлагает бесплатную юридическую помощь социально уязвимым группам населения, способствуя улучшению защиты прав в обществе.

г. Теоретическая и практическая значимость результатов. Результаты исследования имеют как теоретическое, так и практическое значение. Теоретически они способствуют более глубокому пониманию роли и важности клинической модели в юридическом образовании. Практически опыт клиники может служить примером для других университетов, стремящихся улучшить качество юридического образования и содействовать защите прав в обществе.

Ключевые слова: юридическая клиника, университет "Прогресс", некоммерческая организация, образовательная функция, социальная функция, студенты, практические навыки, подготовка документов.

ANAHIT STAMBOLTSYAN, LILIT MURADYAN – The Experience and Features of Clinical Education at "Progress" University.– The article is dedicated to the educational experience and distinctive features of the legal clinic at "Progress" University in Armenia. It explores the clinic's role as an educational and social institution, its functions, working methods, and contribution to students' practical preparedness. Special attention is given to the clinic's educational and social functions, as well as its role in the professional development of future lawyers.

a. Relevance of the Research. Modern legal education requires not only the acquisition of theoretical knowledge but also the development of practical skills necessary for future professionals. In Armenia, reforms in the legal system and the need to protect rights in society demand the training of highly qualified lawyers. In this context, legal clinics become important educational institutions that combine theory with practice.

b. Purpose of the Research. The purpose of the research is to study the role and significance of the legal clinic at "Progress" University as an educational and social institution. Specifically, the research focuses on the clinic's educational and social functions, as well as its contribution to the practical training of students and the provision of free legal assistance to society.

c. Author's Research Findings. The research demonstrated that the legal clinic at "Progress" University successfully fulfills both educational and social functions. Students acquire practical skills such as conducting interviews, preparing legal documents, and providing legal consultations. At the same time, the clinic offers free legal assistance to socially vulnerable groups, contributing to the improvement of rights protection in society.

d. Theoretical and Practical Significance of the Results. The results of the research have both theoretical and practical significance. Theoretically, they contribute to a deeper understanding of the role and importance of the clinical model in legal education. Practically, the experience of the

clinic can serve as an example for other universities seeking to improve the quality of legal education and promote the protection of rights in society.

Key words: *Legal clinic, "Progress" University, non-governmental organization, educational function, social function, students, practical skills, document preparation.*

References

- Akashkina T.G., Byshova D.V. Funktsii yuridicheskoi kliniki // [Elektronnyi istochnik]. – Dostupen: <https://cyberleninka.ru/article/n/funktsii-yuridicheskoy-kliniki/viewer> (arts'ants hasaneli e 25.01.2025)
- Bloch, F. S. (2004). The Case for Clinical Scholarship. *International Journal of Clinical Legal Education*, 4, 7–21. [Electronic source]. – Available at: https://www.researchgate.net/publication/307701155_The_case_for_clinical_scholarship (online access 02.05.2025)
- Gaitova L.Kh. Formirovanie professionalizma v yuridicheskoi klinike vuza i ego sotsial'naya tsennost' // Pravo i obrazovanie. – 2014. – № 2. – s. 68–71.
- Gold, N., & Plowden, P. (2010). Clinical Scholarship and the Development of the Global Clinical Movement. In F. S. Bloch (Ed.), *The Global Clinical Movement: Educating Lawyers for Social Justice* (pp. 311–321). Oxford University Press. https://www.researchgate.net/publication/314550415_The_Global_Clinical_Movement_Educating_Lawyers_for_Social_Justice (02.05.2025).
- Gyumru iravabanakan klinika. [Elektronayin aghbyur]. – Arts'ants hasaneli e: <http://olp.advocates.am/mod/book/tool/print/index.php?id=61> (arts'ants hasaneli e 25.01.2025)
- Khudoykina T.V. Yuridicheskaya klinika kak innovatsionnaya forma obucheniya studentov-yuristov // Integratsiya obrazovaniya. – 2014. – T. 18. – № 1 (74). – s. 19–24.
- Mychalov A.N., Korovina I.A., Durov I.I. O funktsiyakh yuridicheskikh klinik v Rossii // Vestnik Ural'skogo instituta ekonomiki, upravleniya i prava. – 2010. – s. 5–12.
- Perevalov V.D. Teoreticheskie i istoricheskie aspekty rossiiskogo yuridicheskogo obrazovaniya // Rossiiskoe pravo. Obrazovanie, praktika, nauka. – 2009. – № 8.
- Wilson, R. (2010). Beyond Legal Imperialism: US Clinical Legal Education and the New Law and Development. In F. S. Bloch (Ed.), *The Global Clinical Movement: Educating Lawyers for Social Justice* (pp. 135–150). Oxford University Press. [Էլեկտրոնային աղբյուր]. – Հասանելի է: https://www.researchgate.net/publication/314550415_The_Global_Clinical_Movement_Educating_Lawyers_for_Social_Justice (առցանց հասանելի է 02.05.2025)
- Zadneprovskaya M.V. Yuridicheskaya klinika v realizatsii kompetentnostnogo podkhoda pri podgotovke yurista. – [Elektronnyi istochnik]. – Dostupen: <http://elibrary.ru/download/16285226.pdf> (arts'ants hasaneli e 25.01.2025)